

Lägesrapport för projektet Färre arbetsskador inom lantbruksföretag

Bakgrund

IVL har, i samarbete med JTI, erhållit anslag från SLF för en förstudie, som syftar till att lägga grunden för ett projekt med målet att minska arbetsskadorna inom lantbruket. Förstudien och det kommande projektet drivs av IVL och JTI i samarbete. Till projektet har knutits en referensgrupp med representanter för LRF, SLA, Kommunal och Arbetsmiljöverket.

Inom ramen för förstudien, har LRF Försäkrings statistik över försäkringsärenden analyserats. Målet har varit att identifiera vanligt förekommande olyckor och skador. Utgående från denna analys, har ett målinriktat arbete för att minska arbetsskadorna i lantbruket planerats. Resultatet av detta arbete sammanfattas nedan.

Material och metoder samt Resultat

Inledande analys av LRF Försäkrings statistik

Efter ett inledande möte med LRF Försäkring fick vi tillgång till deras statistik över anmälningar gjorda från 1994 fram till 2006. LRF Försäkring delar in olyckorna i olika förlopp. En sammanställning gjordes över vilka förlopp alla anmälda olyckor tillhörde mellan åren 2000 till 2005. Totalt hade drygt 18 000 anmälningar gjorts. Antalet anmälningar motsvarar inte antalet olyckor. Beroende på vilka försäkringar den skadade har, kan en olycka bli anmäld både två och tre gånger. En inträffad olycka t ex ett fall från en stege kan t ex få en anmälning i både Olycksfallsförsäkringen och i Ersättarförsäkringen.

Totalt sorterade LRF Försäkring skadorna på 35 förlopp. Bland dessa förlopp fanns även flera sjukdomar som inte var direkt orsakade av en olycka och sannolikt inte heller av andra faktorer i arbetet. I sammanställningen fann vi att 10 förlopp representerade en stor del av olyckorna. 67 % av anmälningarna tillhörde dessa 10 förlopp. Sorterades de förlopp som kallas "saknar betydelse för skadan" (innehöll många sjukdomar) och förloppen "Okänt" och "Övrigt" bort stod de tio förlopp som vi valt för 90% av anmälningarna. De 10 förloppen var fall till lägre nivå; tramp på ojämnhet, feltramp, halkning etc; slag spark från djur; skadad av hanterat föremål; olycka med fordon under färd; klämskada; kontakt med rörliga maskindelar; träffad av fallande föremål; fall på samma nivå inkl hopp; muskler-skelett.

Vi fann att det inte var någon större skillnad mellan de olika åren och valde därför att gå vidare med skador som inträffat år 2005. Drygt 3 000 anmälningar gjordes år 2005. För att få ett rimligt antal olyckor att analysera beslutades att analysera 100 olyckor (ej detsamma som anmälningar) per förlopp. De försäkringar som bedömdes innehålla flest arbetsolyckor prioriterades, alla som var yngre än 15 år sorterades bort och därefter slumpades ytterligare olyckor fram tills dess att 100 olyckor per förlopp återstod.

I samarbete med handläggarna på LRF Försäkring togs de aktuella olyckorna fram. Ett av de valda förloppen, muskler-skelett, fick läggas åt sidan eftersom det var anmälningar om sjukskrivning och inte olyckor. Anmälningsblanketterna för sjukskrivning innehöll mycket lite information av den typ som vi sökte, dvs orsaker till sjukdomen.

Kvar fanns 834 olyckor att analysera. 606 av dessa (73%) var olyckor som inträffat i arbete.

De 606 olyckor som analyserats motsvarar 1 137 anmälningar vilket är ca 40 % av alla anmälda olyckor under 2005.

De analyserade olyckorna stuvades om i nya förlopp som mer speglade orsaken till olyckan, t ex någon som blivit avkastad från en häst flyttades från ”Fall till lägre nivå” till ”Djurolyckor”. Resultatet redovisas i tabell 1.

Tabell 1. Resultatet av de analyserade olyckorna efter omgruppering efter orsak till olyckan.

Typ av olycka	Antal	% av de olyckor som analyserats
Olyckor i skog	146	24 %
Djurolyckor	124	20 %
Fall till lägre nivå	55	9 %
Vedhantering	54	9 %
Skadad av hanterat föremål	47	8 %
Fall på samma nivå	43	7 %
Kontakt med rörlig maskindel	41	7 %
Klämskador	41	7 %
Olycka med fordon	40	7 %
Träffad av fallande föremål*	15	2 %

* många av olyckorna hade skett i skogen och har därför flyttats till ”Olyckor i skog”.

Inom varje förlopp har orsaker till olyckorna identifierats och analyserats. Vissa orsaker kan tyckas vara enkla att åtgärda. Andra åtgärder är betydligt mer komplexa. Även en till synes enkel åtgärd kan vara svår att få att fungera i praktiken. Analyser av rekommenderade och tänkbara åtgärder har påbörjats.

I bilaga 1 redovisas detaljer ur analysen av olyckorna efter typ av olycka enligt tabell 1.

Jämförelser mellan LRF Försäkrings statistik och ISAs arbetsskadestatistik

Vid SLU/JBT genomförs en enkätstudie angående olycksfall som inträffat i jord- och skogsbruket 2004. Målet är att få fördjupade kunskaper om olycksfallens uppkomst och omfattning samt ta fram en sammanställning av åtgärder som förebygger uppkomsten av olycksfall inom de olika verksamhetsgrenarna i jord- och skogsbruket. En enkät har skickats till 7 000 företag. Urvalet har gjorts ur lantbruksregistret 2003 och bland företag med mer än två hektar åker, företag med stor djurbesättning (oavsett åkerarealens storlek) samt företag med trädgårdsodling. Svarsfrekvensen blev 81 %. De företag som angett att de drabbats av olycksfall blev sedan uppringda av en telefonintervjuare från SCB som inhämtade utförligare uppgifter om respektive olycksfall (Pinzke, pers medd, 2006).

Urvalsbasen i studien var ca 67 000 företag och SLU/JBT har utifrån sitt material räknat om antalet olycksfall till riket. Enligt deras beräkningar skulle då 5013 olycksfall ha inträffat under 2004 (Pinzke, pers medd, 2006). Detta kan då ställas i relation till den skadadatabas som LRF Försäkring förfogar över. De av oss valda förloppen utgör majoriteten av de olycksfall som finns i LRF Försäkrings databas, endast en mindre del av skadorna i databasen utgörs av olycksfall inom andra förlopp än de av oss valda. Antalet registrerade olyckor i databasen för de valda förloppen är ca 1 400 stycken. År 2004 (det år SLU analyserar) var motsvarande siffra ca 1 600 olyckor. Det skulle då innebära att ungefär 30 % av alla olyckor som sker inom jordbruket anmäls till LRF Försäkring.

Vid jämförelser mellan materialen är det viktigt att komma ihåg att SLU/JBT har analyserat *samtliga* olyckor de fått in i sitt material medan vi analyserat *ett urval* av de olyckor vi fått in i

vårt material. Det gör att jämförelser blir svåra att göra, men också att projekten kompletterar varandra mycket bra. Det är också viktigt att notera att resultatbearbetningen fortfarande pågår i SLU/JBT:s projekt och att vi kan förvänta oss ytterligare resultat vartefter projektet fortskrider.

Olycksfallen i SLU/JBT:s undersökning har fördelats på fyra verksamhetsgrenar (Tabell 2) och sedan har de påföljande analyserna gjorts inom dessa verksamhetsgrenar. 61 % av olyckorna drabbade brukaren, 32 % familjemedlem och 6 % anställd personal. 76 % av de som drabbades av olycksfall hade minst 10 års yrkeserfarenhet. 30 % av olyckorna inträffade på företag där arbetet till 90 % utfördes av lantbrukaren ensam. Ungefär hälften av företagen där olyckor inträffat hade anställd personal. Dessa resultat indikerar att SLU/JBT:s material och vårt material inte skiljer sig nämnvärt åt vad gäller storleken på företagen och vilka som drabbas av olyckorna.

Inom varje verksamhetsgren har SLU/JBT delat in olyckorna inom verksamheter och även angivit vilka områden som bör prioriteras (Pinzke, pers medd, 2006). Eftersom siffror ännu inte är tillgängliga görs här en jämförelse med de områden SLU/JBT prioriterar i sitt projekt och de områden vi prioriterar i vårt projekt (Tabell 3). Här kan då ses en någorlunda god överensstämmelse. De huvudsakliga skillnader som i dagsläget kan utläsas ur materialen är att SLU/JBT lyfter fram olyckor med suggor och smågrisar, något som i vårt material är försumbart. Vårt material innehåller en betydligt större andel olyckor inom skogsverksamhet än vad som verkar vara fallet med SLU/JBT:s material. Slutligen lyfter vi fram olyckor med olika typer av sågar som ett prioriterat område, något som inte verkar vara lika framträdande hos SLU/JBT.

Möjligen kan de skillnader som finns mellan vårt och SLU/JBTs material bero på att LRFs statistik innehåller allvarligare skador (skador som berättigar till ersättning är t ex sådana som ger bestående men, invaliditet, dödsfall). I SLU/JBTs material ingår sannolikt också skador som leder till sjukfrånvaro, men inte ger bestående.

Som poängterats tidigare, SLU/JBT är mitt uppe i analysen av sitt material och fler jämförelser kan vara intressanta att göra när de kommit längre i databearbetningen. Men vi kan också dra slutsatsen att de prioriteringar vi gör inom ramen för vårt projekt har en god överensstämmelse med vad som visas i SLU/JBT:s studie.

Tabell 2. Det beräknade antalet olycksfall som inträffar i Sverige per år fördelat på verksamhetsgren (Pinzke, pers medd, 2006)

Verksamhet	Antal olyckor	Andel olyckor (%)
Jordbruk	3711	74
Trädgårdsodling	31	1
Skogsbruk	891	18
Annan näringsverksamhet	380	8
Summa	5013	100

Tabell 3. Jämförelse mellan de områden som SLU/JBT poängterar som viktiga utifrån sina resultat så här långt och de områden som vi funnit viktiga i vårt projekt.

SLU/JBT:s projekt	Vårt projekt
-------------------	--------------

<p><i>Jordbruksverksamhet:</i> Mjölkkor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mjölkning • hantering av djur • flyttning av djur • fall på samma nivå (vid mjölkning, utgödsling, rengöring, kraftfoderhantering, t ex halkning/snubbling) 	<p>Djurolyckor - nöt</p> <ul style="list-style-type: none"> • djurhantering • flyttning av djur • mjölkning <p>Fall på samma nivå</p> <ul style="list-style-type: none"> • halkat • snubblat
<p><i>Jordbruksverksamhet:</i> Andra husdjur:</p> <ul style="list-style-type: none"> • slag, spark vid arbete med köttdjur och rekrytering av mjölkdjur • suggor + smågrisar 	<p>Djurolyckor - nöt</p> <ul style="list-style-type: none"> • djurhantering • flyttning av djur • mjölkning • få grisolyckor
<p><i>Jordbruksverksamhet:</i> Grödor</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arbete, transport och lagring av grovfoder och strö och tröskgrödor 	<p>Fall till lägre nivå</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skulle, vid utfodring, stråfoder
<p><i>Jordbruksverksamhet:</i> Traktorkörning</p> <ul style="list-style-type: none"> • Till- och från koppling av redskap, maskin, vagn 	<p>Fordon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arbete med fordon • Kliv i/ur fordon <p>•Klämskada</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omlastning, lyft, byte av redskap
<p><i>Jordbruksverksamhet:</i> Byggnader och inventarier</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reparationsarbeten <ul style="list-style-type: none"> – fallolyckor – kontakt med föremål i vila – träffad av flygande/fallande föremål 	<p>Skadad av hanterat föremål</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reparation <p>Fall till lägre nivå</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reparation • Stegar
<p><i>Skogsverksamhet:</i> Motormanuell avverkning Gallringsarbete</p> <ul style="list-style-type: none"> • fällning • kvistning <p>Röjning</p>	<p>Skog</p> <ul style="list-style-type: none"> • Träd som ligger på marken • Träd som fälls • Motorsåg
<p><i>Skogsverksamhet:</i> Energi</p> <ul style="list-style-type: none"> • vedkapning • vedklyvning 	<p>Vedhantering</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vedklyv • Vedkap
<p><i>Annan näringsverksamhet:</i> Häst</p> <ul style="list-style-type: none"> • Slag, spark från djur 	<p>•Djurolyckor – häst</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ridning, träning, körning • Flyttning mellan boxar och hagar • Djurhantering
	<p>Kontakt med rörlig maskindel sågar</p>

Diskussion

Prioritering

Utgående från analysen av statistiken, har vi fört diskussioner med referensgruppen om följande prioritering av vilka områden vi ska bearbeta. Arbetsinsatserna skraddarsys för varje område och anpassas till andra pågående aktiviteter.

- Arbete i skog och med motorsåg
- Arbete med djur, nötboskap och hästar
- Arbete med vedkap och vedklyv
- Fall på samma nivå
- Arbete med sågar (undersöks om detta istället ska gå in under byggverksamhet som kan vara en bättre sammanfattande benämning och som då innefattar fler olyckor, bl a fall till lägre nivå)

Planerat arbete

Det arbete som planeras för det fortsättningsprojekt, som SLF beviljat anslag för och som JTI är projektledare för är följande:

Arbete i skog och med motorsåg

Kontakt med Thomas Gullberg, Garpenberg samt Dianne Westerlund och Lage Burström för att diskutera vad som görs inom Säker skog och om vårt projekt kan bidra på något sätt.

Arbete med djur, nötboskap och hästar

Lill Gusén, Hästnäringens miljöråd kontaktas för att diskutera vad som görs i ”Hästhusesyn” och hur vi skulle kunna komplettera det för att minska olyckorna med hästar. Stellan Åström kontaktas för att diskutera säkerhet. Han har utrett säkerhetsutrustning för ridning / hästar. Konsumentverket (Henrik Nordin) ska också kontaktas för att diskutera vad som görs från deras sida angående ridverksamhet. SLU/JBT arbetar också med att ta fram ett material med råd till föräldrar som har barn och häst, kontakt tas med Catarina Alvall för att diskutera kopplingar mellan projekten.

Arbete med vedkap och vedklyv

Vi undersöker vilka åtgärder som finns, som minskar riskerna vid vedkapning och -klyvning.

Fall på samma nivå

En stor del av dessa olyckor är halkolyckor. De flesta halkar på is, en del på gödsel. Vi kommer att undersöka hur man bäst kan nå ut med information om dessa olyckor.

Målgrupper för de kommande insatserna

Flera av områdena ovan berör mycket avgränsade målgrupper, t ex skogsarbete och djurskötsel. Dessa områden kommer vi att arbeta med inriktat just mot dessa avgränsade målgrupper. Arbete med vedkap och vedklyv kommer vi att undersöka om det förekommer i alla sektorer inom lantbruket eller om det är vanligast i vissa. Beroende på hur det ser ut, anpassas det fortsatta arbetet efter det. Fall på samma nivå berör delvis endast lantbruk med djurhållning (halkning på gödsel). Andra fallolyckor kan förekomma inom i stort sett alla sektorer.

I det fortsatta arbetet kommer vi att arbeta med så små målgrupper som möjligt för de insatser vi gör. Detta är ett sätt att informera dem som är mest berörda och att undvika att information når dem som inte har behov av den.

Detaljutförning av det fortsatta arbetet

Inför det fortsatta arbetet, finns det många frågor som kräver svar. Några exempel:

- Hur ser lantbrukarna i målgruppen på riskerna som vi identifierat via statistiken?

Om lantbrukarna inte uppfattar att ett arbetsmoment är riskabelt eller att de anser att de är bra på att kontrollera risken, är det svårt att nå fram med information om hur man skyddar sig. Då krävs istället insatser för att öka medvetandet om risken, innan man informerar om åtgärder.

- Vet vi vilka åtgärder vi ska rekommendera? Är det säkert att åtgärderna är effektiva och fungerar bra i praktiken?

Ett exempel: Nya maskiner för vedklyvning är försedda med skydd, vilket borde eliminera risken för olyckor. När vedklyven används, verkar det vara vanligt att man arbetar två tillsammans. Det innebär att man förbigår skydden och därmed ökar risken att skadas. Att enbart rekommendera nya maskiner med bra skydd är därmed inte en tillräcklig åtgärd. Här krävs insatser för att komma fram till åtgärder som upplevs som rimliga och praktiska av de lantbrukare som använder vedkapar och vedklyvar.

- Genom vilka kanaler kan vi nå ut med den information mm som krävs för att lantbrukarna ska vidta åtgärder

I denna frågeställning ligger att vi behöver kartlägga vilka aktörer som lantbrukarna litat på och vänder sig till för att få hjälp med frågor som relaterar till de risker som vi identifierat.

Den metod vi kommer att använda oss av för att bygga upp kunskapen om frågorna ovan för de prioriterade områdena enligt ovan är att föra samtal med lantbrukare inom målgrupperna. Vi har diskuterat följande insatser

- Intervjuer med lantbrukare enligt ett semistrukturerat frågeformulär
- Fokusgrupper med lantbrukare för att diskutera avgränsade frågeställningar, t ex säkerhet vid vedkapning och vedklyvning.
- Samtal med aktörer som har kontakt med lantbrukare rörande olika problemområden, t ex Säker gård, Säker skog och andra initiativ.

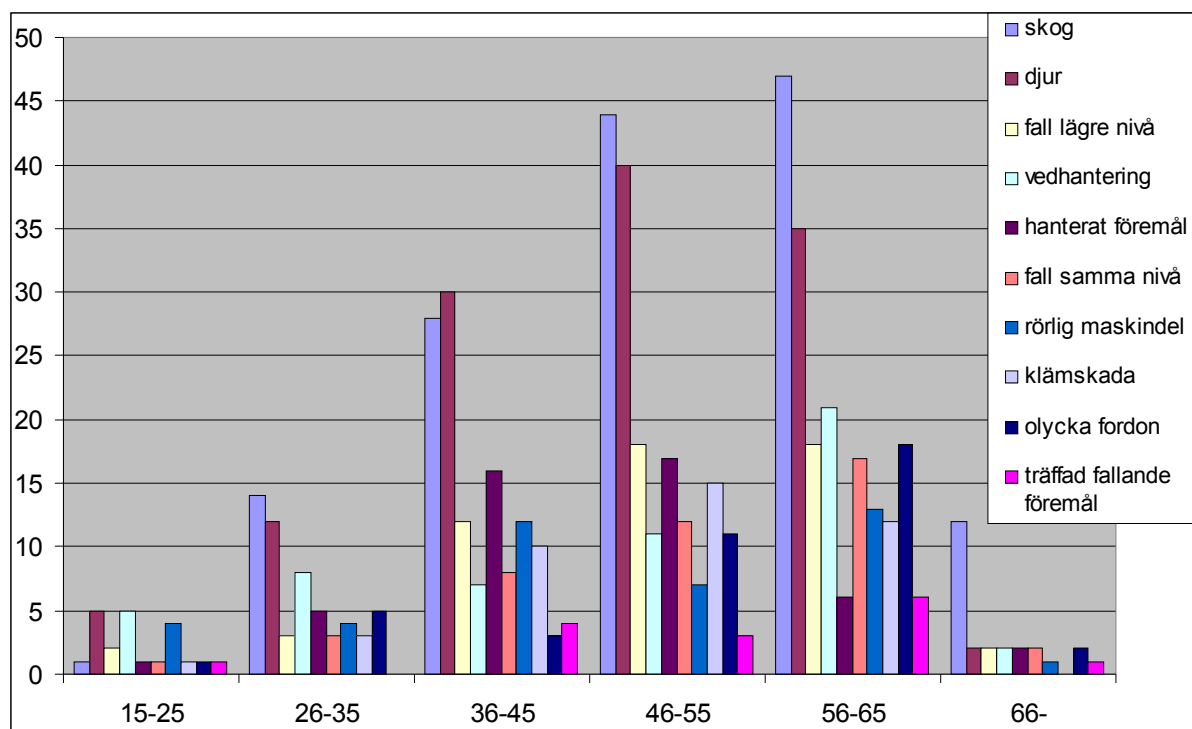
Utgående från den samlade kunskapen från dessa olika insatser samt diskussioner med projektets referensgrupp, kommer detaljerade planer att göras upp för varje prioriterat område enligt ovan.

Publikationer och övrig resultatförmedling till näringen

Eftersom detta är en förstudie, kommer ingen ytterligare resultatförmedling att ske inom ramen för detta projekt. Resultatförmedling mm ligger inom det kommande projektet som SLF redan avsatt medel för.

Bilaga 1. Resultat från analysen av arbetsskadeanmälningar till LRF Försäkring

Åldersfördelning från de analyserade anmälningarna

Nedan redovisas orsakerna till olyckorna under förloppen

Skog, 146 olyckor – 3 650 kkr

141 män och 5 kvinnor

- Träd som ligger på marken, 67 st
- Träd som fälls, 45 st
- Fall i skogen, 22 st
- Ogrupperat, 12 st

Motorsåg nämnt i 67 fall

Vinsch nämnt i 9 fall

Stormen eller troligen stormen 65 fall

Nöt, 69 olyckor – 1 914 kkr

49 män och 20 kvinnor

- ✓ Djurhantering, 23 st
- ✓ Flyttning av djur, 21 st
- ✓ Mjölkning, 14 st
- ✓ Utfodring/vattning, 5 st
- ✓ Veterinärbesök, 2 st
- ✓ Okänt, 4 st

27 kor, 6 kor med kalv, 2 kvigor med kalv

6 kvigor, 7 kalvar - ungdjur, 1 stut

13 tjurar, 5 okänt

Häst, 43 olyckor – 1 315 kkr

12 män och 31 kvinnor

- ❖ Ridning, träning, körning, 23 st
- ❖ Flyttning mellan boxar och hagar, 8 st
- ❖ Djurhantering, 7 st
- ❖ Lastning på transport, 3 st

Fall till lägre nivå, 55 olyckor – 1 985 kkr

43 män och 12 kvinnor

- Rep./underhåll av maskiner/byggnader, 19 st
- Fallit eller halkat, 10 st
- Skulle, vid utfodring, stråfoder, 8 st
- Fall från träd eller stege vid kapning av grenar, 4 st
- Spannmål nämnt i händelseförloppet, 2 st
- Ogrupperat, 3 st
- Okänt, 9 st

Stege finns med i 15 olycksfall (2 fall, 4 arbete på skulle, 6 reparation och underhåll, 3 vid kapning av grenar)

Kontakt med rörlig maskindel, 41 olyckor – 943 kkr

37 män och 4 kvinnor

- Cirkelsåg, 9 st
- Kap- eller klyvsåg, 3 st
- Motorsåg, 2 st
- Övriga eller ospec. sågar, 11 st
- Tröska med i förloppet, 5 st
- Ogrupperat, 10 st
- Okänt, 1 st

Klämskada, 41 olyckor – 955 kkr

33 män och 8 kvinnor

- Omlastning, lyft, byte av redskap på maskin, 12 st
- Reparation och underhåll av maskiner, 5 st
- Hö nämnt i förloppet, 4 st
- Spannmål nämnt i förloppet, 2 st
- Potatisupptagare nämnt i förloppet, 2 st
- Ogrupperat, 13 st
- Okänt, 3 st

Olycka med fordon, 39 olyckor – 1 440 kkr

34 män och 5 kvinnor

- Arbetet med och hantering av fordon, 15 st
- Kliv i och ur fordon, 15 st
- Trafikolyckor, 5 st
- Reparation av fordon, 4 st

Träffad av fallande föremål, 15 olyckor – 292 kkr

11 män och 4 kvinnor

- Bal nämnt i förloppet, 4 st
- Förankringar som släppt, 3 st
- Reparation av maskin, 3 st
- Träffad av takstol, 3 st
- Tappat hanterat föremål, 2 st